

Myšlení („evropské“)

Když budeme v tomto textu používat slovo „myšlení“, nebudeme je chápat v tak širokém smyslu, aby zahrnovalo všechny případy, kdy lidé mysli a dosud myslí (tedy včetně myšlení archaických lidí, žijících a myslících ve světě mýtů, a včetně myšlení přírodních lidí, eventuelně i myšlení zvířat atd.), ale budeme mít na mysli ten způsob myšlení, který navazuje na velké myslitele starého Řecka, tzv. filosofy, a který se pak rozšířil po celém Středomoří, později po celé Evropě i mimo Evropu a který, jak se zdá, postupně převládne v celém ostatním světě (ovšem v poněkud jednostranně vyhraněné, ba v jistých ohledech poškozené, redukované, techno-vědecké podobě). Když budeme chtít mluvit o nějakém jiném myšlení nebo o myšlení v širším smyslu, vždycky to poznamenáme nebo to bude zřejmé z kontextu. Charakteristickým znakem tohoto myšlení je jeho složitá, několikavrstevná struktura úrovní reflexe, což můžeme pojmenovat jako hlubokou proreflektovanost. Pro tu (a jen pro tu) je charakteristické, že vždycky nějak ví, že ví, ví, že myslí, myslí, že myslí a co myslí atd. Právě proto je samo toto myšlení o sobě jakoby mnohem víc chaotické ve srovnání s jinými druhy myšlení; velmi snadno upadá do vnitřních rozporů a má také tendenci ztrácet svou vnitřní koherenci a sjednocenost. To je však ve skutečnosti jeho přednost, protože to do té míry zaručuje vnitřní uvolněnost, že na jedné straně přímo vyžaduje ustavení nějakého řádu, který nevyplývá z myšlení samého, nýbrž který na sebe myšlení bere jako jakousi řeholi, které se musí držet a kterou musí dodržovat. Na druhé straně si tím uvolňuje možnost kritiky a kritičnosti, která může odhalovat i nedostatky a vady onoho řádu, který dodržuje a jímž se spravuje. Taková kritičnost je myslitelná jen v tradici zmíněného myšlení v užším smyslu, tedy tzv. evropského myšlení; nepochybně jí může být i zneužito (ostatně jako všeho, všech nových i starých vynálezů). Proti zneužití kritičnosti platí zásada, že přestat dodržovat dosavadní řád sice je zásadně možné, ale jen ve jménu nějakého řádu lepšího, v jehož světle a jehož prostředky je možno kritičnost a zejména také kritiku starého, kritizovaného a nyní opouštěného řádu ještě lépe (a věcněji) odůvodnit.

(Písek, 030718-4.)